

مشاغل مهم درباری در دوران ناصری

۲۶ اسفند ۱۳۹۳ ساعت ۱۷:۳۴

یکی از دربارهایی که در طی تاریخ ایران زبان زد خاص و عام بود، بی شک دربار ناصرالدین شاه قاجار به حساب می آمد.

این دربار به دلیل وسعت و تجملاتی که از آن برخوردار بود، نیازمند افرادی گوناگون در مشاغل مختلف بود که از آن جمله مستوفی ها و عزب دفترها بودند، به نحوی که ناصر نجمی می نویسد مستوفی گری و مستوفی در دوران ناصری یکی از مشاغل مهم درباری بود، مستوفی از لحاظ لغوی اسم فاعل استیفاء بود به معنی طلب کننده ایفاء است و در اصطلاح در آن عصر مستوفی کسی بود که مال دولت را استیفاء و یا طلب می نمود. معمولاً چیزی را که مستوفی مطالبه می کرد و یا به حیطة وصول در می آورد. انواع مالیات ها بود که امر محاسبه این مالیات ها نیز با مستوفیان بود.

مستوفی ها برای ایفای وظایف خود چهار دفتر داشتند، در این دفاتر اسامی ایالات و ولایات کشور از آذربایجان تا یزد به ترتیب حروف تهجی نوشته شده و در ذیل هر یک از ایالات و ولایات، اسامی بلوکات به ردیف حروف تهجی به قلم آمده بود و نیز زیر هر بلوک، اسامی نواحی و در هر ناحیه اسامی دهات و قراء ثبت گشته و مالیاتشان تشخیص داده شده بود.

دستوالعمل هر ولایت از جهت مالیات ها قبل از عید نوروز به اتمام می رسید و آنگاه به امضای مستوفی الممالک و صدر اعظم و سپس به صحنه شاه می رسید و البته این محاسبات و صورت ها برای حکام فرستاده می شد تا از روی آن مالیات ها را وصول و مصارف را پرداخت نمایند و باقی مانده را به خزانه واریز گردانند.

مستوفی ها درواقع وظیفه سنگینی از لحاظ وصول و ایصال و برات کردن پول و طرز رسیدگی ها به عهده داشتند که وقتی کارشان در پایان سال تمام می شد به امضای صدراعظم و شاه می رسید. صدراعظم وقتی مهر مستوفی را می دید پشت ورقه را مهر می کرد و شاه نیز فرمان مخصوص را صحنه می گذاشت، آن وقت این فرمان را چهار نفر از رجال، یعنی صدراعظم و مستوفی الممالک و صاحب دیوان و منشی الممالک مهر می کردند. به هر حال یک قسمت عمده از کارهای مستوفی ها را عزب دفترها انجام می دادند و عزب دفتران نیز تحت ریاست عزب دفترباشی کار می کردند.

این عزب دفتران مواجب دولتی داشتند و به علاوه از هر براتی پنج هزار یا یک تومان و هر فرمانی یکی دو سه تومان هم از صاحب کار دریافت می نمودند.

عزب دفترها چه کسانی بودند؟

عزب در لغت به معنی شخص بی زن است و شاید به دلیل اینکه، وظیفه کمک به مستوفی ها که رجوع کردن به این و آن می باشد و این کار هم مستلزم دوندگی و تحمل زحمت و مرارت می باشد و مردان جافتاده متأهل طبعاً نمی توانستند این گونه کارها را انجام دهند به این جهت به جوان های بی زن و همسر محول می گردید و این جماعت را به همین ملاحظه عزب دفتر می گفتند.

برای اینکه کار شاق و پرهزمت عزب دفترها روشن شود باید در نظر آورد که در دوران ناصری و حتی مظفری برات و فرمان هایی که در سال صادر می شد و تعدادشان به ده پانزده هزار تا بالغ می گردید، آن ها را تحویل عزب باشی می دادند و عزب باشی نیز آن ها را میان هفت یا هشت نفر عزب دفتر تقسیم می کرد. بنابراین گاهی امکان داشت یک عزب دفتر سالی دو سه هزار برات برای تمام کردن بگیرد و عده مستوفیانی که ثبت و مهر می کردند به طور دائم التزاید اضافه می شدند.

به هر حال عزب دفتر این برات ها را که به مرور صادر می گردید به وسیله ی عزب باشی می گرفت و در منزل نگاه می داشت و هر روز تعدادی از آن ها را در کیفش جای می داد و دوره می افتاد، اول به خانه سررشته دار می رفت و آنگاه به منزل سررشته دار دیگر، برای به مهر مستوفی رساندن هم باید همینطور عمل کند، مستوفی مهر خود را به عزب دفتر می داد و او مهر را میان انگشتان خود می گرفت و بعد قلمدان خود را باز می کرد و نوک انگشت سبابه را ز سمت داخل دست به مرکب آلوده می ساخت و بر روی مهر می مالید و با زبان محل مهر را تر می کرد و مهر را پشت برات می زد و مثل ماشین های خودکار امروز این پنج عمل را که عبارت بود از آلوده کردن نوک انگشت سبابه به مرکب و مالیدن به مهر و تر کردن محل مهر و زدن مهر و برگرداندن برات مهر شده باشد منظمأ و پشت سر هم صورت می گرفت و در این بین چالاکي و جلدی عزب دفترها واقعا از صحنه های تماشایی به حساب می آمد.

منبع: تقدس

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۹۸۸۶/مشاغلا-مهم-دوران-دربار-مهم-مشاغلا>